

Komunikat Jury konkursu

„Spory o upamiętnienie przeszłości — pomniki, cmentarze, patroni”

Temat ósmego konkursu w programie „Historia Bliska”, adresowanym do młodzieży szkół średnich i gimnazjów, brzmiał: „Spory o upamiętnienie przeszłości — pomniki, cmentarze, patroni”. Konkurs ten został ogłoszony przez Fundację im. Stefana Batorego i Ośrodek KARTA w czerwcu 2003.

Nadesłano 371 prac (213 zespołowych i 158 indywidualnych) w sumie autorstwa 715 uczniów — z 206 szkół, z 145 miejscowości całej Polski, a także jedną ze szkoły polskiej w Wilnie. Blisko 30 procent prac nadesłano z gimnazjów. Temat tegoroczny był trudny — stawiający problem, dlatego też z jednej strony być może ograniczył masowy udział w konkursie, ale z drugiej — stał się wyzwaniem dla ambitnych i zaowocował wyjątkowo dużą liczbą prac znakomitych. Poziom dokonań uczestników konkursu był najwyższy z dotychczasowych. Aby praca mogła się znaleźć w ścisłym finale, co oznacza zaproszenie autorów do Zamku Królewskiego, musiała być efektem bardzo poważnego wysiłku badawczego.

Zajmowano się sporami jakie towarzyszyły zmianom patronów ulic, szkół czy zakładów, przebudowie, przenoszeniu czy burzeniu pomników, konfliktami wobec dewastacji czy unicestwiania cmentarzy. Równie intensywnie przywoływano okres II Rzeczypospolitej, II wojny światowej, jak i dekad powojennych. Tematami stawały się zarówno znaki polskiej tożsamości, jak i dziedzictwo kultury żydowskiej czy niemieckiej (szczególnie na terenach zachodnich i północnych Polski), a także konflikty polsko-ukraińskie, polsko-białoruskie czy katolicko-prawosławno-unickie (na terenach wschodnich). Często odnoszono się do przemian materializującej się pamięci po upadku komunizmu.

W sporach tych stronami były lokalne społeczności, władze i urzędnicy wszystkich szczebli, organizacje społeczne, hierarchia kościelna, media, pojedyncze osoby. Autorzy prac, dokumentując te procesy, często przekraczali rolę bezstronnych badaczy i angażowali się w spory — zwłaszcza że dotyczyły one spraw niekiedy bardzo bliskich. Zdarzało się, że autorzy występowali z radykalnymi postulatami do władz lub sami podejmowali bezpośrednie działania w obronie obiektów upamiętnienia.

Można powiedzieć, że generalnie dominowała tu postawa szacunku dla materialnych znaków przeszłości — bez względu na ich pochodzenie, kontekst polityczny i patriotyczną „poprawność”. Autorzy dawali liczne świadectwa własnej tolerancji i otwartości, a także gwałtownej czasem niechęci wobec nietolerancji starszych pokoleń.

Pojawiły się prace, które rejestrowały i dokumentowały nawet bardzo wiele upamiętnień w różnych momentach historycznych — jednak gdy nie towarzyszył temu lub nie został pokazany spór czy konflikt społeczny — nie można było uznać ich za realizację tematu konkursu. Nazbyt często poprzestawano też tylko na prezentacji scenerii lub wręcz „inventaryzacji” zaniedbanych lub dewastowanych obiektów. Pokazywanie samego niszczenia zabytków kultury odmiennych narodowości czy wyznań przy braku sprzeciwu lokalnych społeczności — choć niekiedy niezwykle przejmujące — także nie mogło być traktowane jako dowód istniejącego sporu o upamiętnienie przeszłości.

Ze względu na rekordową liczbę prac znakomitych, przy ograniczonej puli środków finansowych, Jury nie mogło nagrodzić wszystkich prac, które spełniły kryteria konkursu i przyniosły wartościowe dokonania — nominowane zostały najlepsze z najlepszych. Także książki — ufundowane przez wydawnictwa sponsorujące konkurs — stanowią wyróżnienie dla prac o niebagatelnych walorach.

Wśród nagrodzonych i wyróżnionych wiele jest prac gimnazjalistów. Oceniane według takich samych kryteriów, jak prace uczniów szkół średnich, z uwzględnieniem wieku autorów, ale

bez stosowania specjalnej taryfy ulgowej, zaskakują efektami. Nawet bardzo młodzi autorzy przysyłają coraz dojrzsze prace.

Dwuetapowe Jury analizowało i oceniało prace w ciągu trzymiesięcznej, bardzo intensywnej procedury. Jury Nominujące stanowiło 14 historyków — pracowników i współpracowników Ośrodka KARTA.

O ostatecznym podziale nagród zdecydowało Jury Finałowe, w składzie: Anna Radziwiłł, Hanna Świda-Ziemia, Władysław Bartoszewski, Zbigniew Gluza i Henryk Samsonowicz. Przyznano 11 nagród zespołowych i 9 indywidualnych I, II i III stopnia, 22 wyróżnienia zespołowe i 16 indywidualnych I stopnia oraz 73 wyróżnienia II stopnia w postaci książek wysyłanych pocztą 171 laureatom.

W sumie nagrodzono i wyróżniono rekordową od początku istnienia konkursu liczbę prac — 131, autorstwa 299 uczniów. Przyznano również 13 nagród dla nauczycieli — opiekunów prac, a także wyróżnienia dla pozostałych opiekunów prac nagrodzonych i wyróżnionych.

Jury przyznało następujące nagrody i wyróżnienia:

I Nagroda zespołowa (2400 zł)

Joanna Chodkowska, Magdalena Gniadek, Jacek Sadowski, Paulina Supera, Dawid Wycech, Jakub Zbrzeźny z XI Liceum Ogólnokształcącego (LO) im. M. Reja w Warszawie za śledztwo historyczne służące odtworzeniu powojennych dziejów synagogi na warszawskiej Pradze — jako ilustracji stosunku współczesnych do obiektu materializującego pamięć, a także konfliktu w środowisku Żydów (opiekun Jacek Konik)

II Nagrody

zespołowe (1800 zł)

Jarosław Grobelny, Przemysław Grobelny z Gimnazjum nr 44 im. gen. M. Żaruskiego w Poznaniu za pokazanie walki o pamięć o Katyniu w Poznaniu od czasu zbrodni katyńskiej do chwili obecnej (Anita Plumińska-Mieloch)

Aneta Karp, Paulina Kusz, Marta Lupa, Tomasz Stec, Wojciech Wesołowski, Katarzyna Wojdanowska z Zespołu Szkół (ZS) Licealnych im. J. Piłsudskiego w Ustrzykach Dolnych za pracę *Mordercy, nacjonaliści, a może bohaterowie — spór o pamięć w relacjach polsko-ukraińskich na terenie Bieszczad i Pogórza Przemyskiego* (Marek Andruch)

Ewa Rosłanowska, Joanna Stępień z VI LO im. J. Kochanowskiego w Radomiu za przedstawienie najważniejszych sporów w XX wieku wokół upamiętnień w Radomiu (dr Elżbieta Orzechowska)

Katarzyna Albigowska, Joanna Dufnat z II LO im. M. Skłodowskiej-Curie w Sanoku za film dokumentalny związany z historią odkrycia cmentarzyska w Lisznej k. Sanoka, gdzie zagrzebano Ukraińców zabitych z wyroku polskiego sądu w 1947 roku i pokazanie sporu o upamiętnienie ofiar zbrodni, jaki rozognił stosunki polsko-ukraińskie (Maria Rojkwicz)

Katarzyna Dudarska, Mateusz Dudarski, Tomasz Piechnik, Agata Walorek z Gimnazjum nr 44 im. gen. M. Żaruskiego w Poznaniu za pokazanie, jak zmiana patrona szkoły podstawowej oraz nazw ulic w dzielnicy Poznania „Świerczewo”, której patronowali bohaterowie ruchu robotniczego, wciągnęła w gorący spór całą lokalną społeczność (Anita Plumińska-Mieloch)

indywidualne (1500 zł)

Emilia Sokołowska z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za pokazanie stosunku współczesnych białostoczan do śladów kultury żydowskiej i pamięci o wybitnych Żydach — dawnych mieszkańcach miasta (Piotr Liedke)

Igor Wieremiejuk z II LO z Białoruskim Językiem Nauczania im. B. Taraszkiewicza w Bielsku Podlaskim za pokazanie sporu wokół dwóch pomników — białoruskich furmanów zamordowanych przez zbrojne podziemie polskie oraz pomnika ku czci funkcjonariuszy SB, MO i ORMO poległych w walce o utrwalanie władzy ludowej w Bielsku Podlaskim (Włodzimierz Wawulski)

Łukasz Frej z LO w ZS nr 2 im. E. Kwiatkowskiego w Dębicy za pracę pokazującą tło historyczne ostatniej publicznej egzekucji w Polsce — wykonanej na trzech członkach budzącego kontrowersje oddziału NSZ „Mściciela” i problem upamiętnienia ofiar wobec wątpliwości, czy naprawdę doszło do zbrodni sądowej (Joanna Dymitrowska)

III Nagrody

zespołowe (1200 zł)

Magdalena Jarosik, Marta Kardas, Wojciech Matyśkiewicz, Izabela Precz z I LO im. ks. J. Kompały i W. Lipskiego w Ostrowie Wlkp. za pracę pokazującą kwestie prawne, społeczne i moralne związane z materialną spuścizną po żydowskich mieszkańcach Ostrowa (Piotr Grabarz)

Małgorzata Kender, Eliza Kustra, Sylwia Sulik z I LO w ZS Ogólnokształcących nr 10 im. E. Dembowskiego w Gliwicach za dociekliwość i odwagę w tropieniu prawdy o tzw. Śląskim Katyniu — Dąbrówce k. Tarnowskich Gór, gdzie w 1946 r. zdradziecko zamordowano kilkuset ludzi podziemia (Dorota Majewska)

Bartosz Borysowski, Marcin Jarzębski, Karolina Karska z ZS Ogólnokształcących w Wąbrzeźnie za pokazanie problemów trzech upamiętnień — pomnika Bojownikom o Wolność, „milczącego sporu” o ewangelickie cmentarze oraz zapomnianej ofiary represji hitlerowskich (Aleksander Czarniecki)

Joanna Czupała, Katarzyna Gambuś, Mateusz Gurazdowski, Mateusz Matuszyk, Andrzej Pruski z LO im. Mieszka I w Zawadzkiem za film dokumentalny poświęcony problematyce upamiętnienia na Opolszczyźnie żołnierzy Wehrmachtu, którzy polegli w czasie II wojny światowej (Arkadiusz Baron)

Konrad Szczepan Chwastek, Agnieszka Gadzina, Bartosz Hałas z I LO im. ks. J. Kompały i W. Lipskiego w Ostrowie Wlkp. za pracę *Do trzech razy sztuka, czyli jak to ksiądz Jan Kompała i hr. Wojciech Lipski patronami I LO w Ostrowie Wielkopolskim zostali* (Piotr Grabarz)

indywidualne (1000 zł)

Katarzyna Bator z V LO im. Powstańców Śląskich w Radzionkowie za pracę *Kto się boi śląskiej przeszłości?* — poświęconą sporowi w Chorzowie wokół pomnika Fryderyka Wilhelma Redena — pruskiego ministra, twórcy przemysłu na Śląsku w XVIII wieku (Marek Minas)

Marika Minkiewicz z Gimnazjum w Czaplunku za film pokazujący historię likwidacji cmentarza ewangelickiego w Czaplunku i założenia parku na zrównanych z ziemią (bez ekshumacji) grobach (Janusz Kowalczyk)

Michał Przeperski z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za historię miasta od końca XIX wieku do czasów współczesnych pokazaną przez spory wokół burzonych i

wznoszonych pomników (Aleksandra Życzyńska, Irena Anuszek)

Andrzej Szeliga z II LO im. K. Morawskiego w Przemyślu za pracę o historii Pomnika Orłąt Przemyskich — obrońców miasta w 1918 roku — na tle antagonizmów polsko-ukraińskich (Janina Nowak, Leszek Włodek)

Radosław Malicki z ZS Licealnych im. J. Piłsudskiego w Ustrzykach Dolnych za pracę pokazującą zmiany ulic w Ustrzykach Dolnych w sześciu okresach „historyczno-politycznych” — od II RP po dziś (Marek Andruch)

Mateusz Opala z Gimnazjum nr 1 w Zielonej Górze za pracę pokazującą zmiany w postawach społeczności i władz miasta wraz ze zmieniającą się sytuacją polityczną w odniesieniu do trzech miejsc pamięci w Zielonej Górze (Bożena Tarka)

Wyróżnienia I

zespołowe (700 zł)

Aleksandra Nowaczyk, Paulina Quandt, Jakub Traczewski z Gimnazjum nr 44 im. gen. M. Żaruskiego w Poznaniu za pracę pokazującą patronów fabryki Hipolita Cegielskiego w Poznaniu, zmieniających się w różnych systemach politycznych (Anita Plumińska-Mieloch)

Paweł Pomykalski, Beata Skrzypek z II LO im. W. Wróblewskiego w ZS Ogólnokształcących nr 3 w Gliwicach za pokazanie stosunku do niemieckiego dziedzictwa kulturowego i lokalnej historii na Górnym Śląsku w okresie PRL i obecnie — na podstawie historii rezydencji rodu von Ballestrem w Pławniowicach (Marek Trojan)

Iłona Kiszkel, Katarzyna Ostapczuk z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za pokazanie współczesnego konfliktu między katolikami i prawosławnymi o teren ze zrujnowanymi katakumbami starego klasztoru (Piotr Liedke, Wiesław Choruży)

Marta Krajewska, Katarzyna Piątkowska z ZS Ogólnokształcących im. dr. A. Fiderkiewicza w Kamiennej Górze za pracę *Spór wokół patrona Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Kamiennej Górze — dr. Alfreda Fiderkiewicza* (Aleksandra Piątkowska)

Szymon Witkowski, Sebastian Ratajczyk z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za opracowanie historii Pomnika Niepodległości, którego odbudowa po II wojnie światowej wzbudziła liczne spory — zarówno o sens jego wskrzeszenia, jak i wygląd monumentu (Katarzyna Bartos, Anna Goszka)

Jerzy Halkiewicz, Piotr Halkiewicz z Gimnazjum nr 44 im. gen. M. Żaruskiego w Poznaniu za pokazanie gorącego sporu i sprzeciwu wobec pomysłu wzniesienia pomnika Józefa Piłsudskiego w Poznaniu — postaci kontrowersyjnej w tym regionie (Anita Plumińska-Mieloch)

Magdalena Bielaniuk, Ewa Cieszyńska, Izabela Grzesik, Alicja Kaczmarek, Katarzyna Kazimierczak, Małgorzata Polaczuk z LO w ZS nr 1 im. Bolesława Krzywoustego w Choszcznie za opis miejsc upamiętniających żołnierzy niemieckich, którzy zginęli podczas I wojny światowej oraz stosunku lokalnych społeczności do sprawy ich niszczenia (Grzegorz Jacek Brzustowicz)

Kamila Kosiak, Dominika Kupczyk, Weronika Zajączkowska z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za rzetelne udokumentowanie niekończącego się sporu między parafią rzymskokatolicką i ewangelicko-augsburską o kawałek cmentarza — sporu o pamięć i sporu o majątek (Aleksandra Życzyńska, Irena Anuszek)

Anna Jankowska, Iwona Nikołajuk z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za pracę *Starania „nie na miejscu”* — pokazującą wysiłek niewielkiej grupy osób w sprawie bezczeszczonego cmentarzyska, gdzie polegli w 1941 roku żołnierze Armii Czerwonej pochodzący z Białostoczczyzny (Wiesław Choruży)

Magdalena Bednarz, Wioleta Białek, Danuta Siwek z I LO im. M. Kopernika w Żywcu za pokazanie stosunku lokalnej społeczności do pamiątek kultury żydowskiej w pracy *Umierający cmentarz z ulicy Stolarskiej — historia i współczesność żywieckiego kirkutu* (Renata Sowa)

Urszula Siergiej, Natalia Złotorzyńska z LO im. M. Kopernika w ZS w Sokółce za ogrom pracy dokumentującej kilkanaście sporów o „pomniki pamięci” w Sokółce i okolicach (Zofia Moździerska)

Emilia Mądrecka, Marta Pawlicka, Ewelina Pichet, Paweł Rokseła z I LO im. ks. J. Kompały i W. Lipskiego w Ostrowie Wlkp. za wysiłek zgromadzenia bogatej dokumentacji sporu o patrona szkoły im. Emilii Szczaneckiej w Ostrowie i kompromisu, jakim było nadanie imienia patronki przyszłolnemu parkowi (Piotr Grabarz)

Tomasz Groszewski, Małgorzata Osieńska, Kamila Roszycka z LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za przedstawienie historii przemiany kościoła ewangelickiego w Wiedządu i przylegającego do niego cmentarza w dyskotekę oraz kontrowersyjnej postawy lokalnej społeczności (Aleksandra Życzyńska, Ewa Biedrzycka)

Kornelia Klimek, Jakub Król, Karolina Pospiszil, Marzena Rychlińska, Natalia Szyszko z VI LO im. J. Długosza w Katowicach za reportaż filmowy pokazujący współczesny spór o odtworzenie w Katowicach zniszczonego przed wojną pomnika współzałożyciela miasta — Niemca, dr. Richarda Holtze (Grzegorz Fedynkiewicz)

Krystyna Kozłowska, Janina Lenkiewicz z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za wnikliwe śledztwo służące przedstawieniu sprawy zmiany napisu na tablicy pamiątkowej w Jaświłach, mówiącej o zabiciu kierownika szkoły i jego żony przez „reakcyjne podziemie” (Piotr Liedke)

Maciej Danielski, Tomasz Leśniewski, Maciej Mechliński z Gimnazjum nr 32 w ZS nr 27 w Bydgoszczy za analizę przyczyn kilkudziesięcioletniej ciszy wokół Augustyna i Romana Trägerów — bydgoszczan, zasłużonych w rozpracowaniu tajnej broni Hitlera V1 i V2, których dopiero w 2003 publicznie upamiętniono (Andrzej Frankowski)

Aleksandra Czarnecka, Marta Korczak z Publicznego Gimnazjum im. J. Kochanowskiego w Zwoleniu za rekonstrukcję wydarzeń, jakie się rozegrały w czasie bitwy oddziału WiN z oddziałami Armii Czerwonej i po niej — w celu weryfikacji formy upamiętnienia (Cezary Imański)

Dorota Caban, Katarzyna Dzieciół, Piotr Owczarek z ZS Zawodowych nr 1 im. Z. Berlinga w Skierniewicach za wyjaśnienie, za jakie naprawdę czyny uhonorowani zostali funkcjonariusze MO i SB w Skierniewicach, którzy polegli w latach 50. i 60. (Tamara Pawlik, Jolanta Krupińska)

Magdalena Psiuk, Emilia Wiecka z V LO w Grudziądzu za pracę pokazującą stosunek do Kurta i Luizy Wiechmannów — niemieckich właścicieli ziemskich wspomagających w czasie wojny swoich polskich pracowników, po wojnie skrzywdzonych i zapomnianych (Hanna Januchowska-Dąbrowska)

Monika Mosoń, Agnieszka Radwan z Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Integrycyjnymi im. I. Łukasiewicza w Jaśle za pokazanie działania (w wewnętrznym sporze) władz miasta na rzecz masowej zmiany nazw ulic w III RP i nikłego zainteresowania tym lokalnej społeczności (Magdalena Żołądź, Wiesław Hap)

Wojciech Malinowski, Alicja Przerazińska z I LO im. J. Kasprowicza w Inowrocławiu *Męczennik czy powstaniec? Kontrowersje wokół patrona Gimnazjum nr 1 w Inowrocławiu* (Edmund Mikołajczak)

Marcin Dobrowolski, Anna Gruszka, Karolina Kalinowska, Grzegorz Gajek, Adriana Surwiło, Michał Trzcionkowski z XI LO im. M. Reja w Warszawie za pracę pokazującą spór środowisk żydowskich ze spółdzielnią mieszkaniową „Stawki” o formę upamiętnienia przestrzeni Umschlagplatzu — skąd wywożono Żydów do Treblinki (Jacek Konik)

indywidualne (450 zł)

Katarzyna Błaszczyk z III LO im. ks. S. Staszica w Centrum Kształcenia Ustawicznego w Grudziądzu za pracę pokazującą historię wielu pomników i innych symboli przeszłości w Grudziądzu (Marek Szajerka — nauczyciel, Włodzimierz Błaszczyk — ojciec)

Tomasz Hajduk z ZS Ogólnokształcących nr II im. Markiana Szaszkewycza w Przemyślu za udokumentowanie sporu między Ukraińcami i Polakami o fakt i sposób upamiętnienia mordu na Ukraińcach we wsi Małkowice w kwietniu 1945 (Anna Leskiw, Irena Drzymała)

Tomasz Michał Rudowski z Gimnazjum nr 42 w Warszawie za odtworzenie wieloletniej walki harcerzy Hufca ZHP Warszawa-Śródmieście o zmianę narzuconego siłą patrona — kosmonauty Władimira Komarowa — na imię „Powstania Warszawskiego” (Ewa Juda)

Jakub Sommerfeld z LO nr 14 im. Kazimierza Wielkiego w Poznaniu za przedstawienie kontrowersji wokół inicjatywy proboszcza parafii katolickiej umieszczenia w kościele — dawniej ewangelickim — polsko-niemieckiej tablicy upamiętniającej przeszłość świątyni (Alicja Pawlak)

Przemysław Oszczypała z ZS Ekonomicznych w Złotowie za pracę pokazującą, co działo się z cmentarzem ewangelickim w Osowie, po którym został tylko zaniedbany park, a także za ogromny, osobisty wysiłek odtworzenia nekropolii i zmianę nastawienia do niej społeczności Osowa (Marek Chołodowski)

Adam Waligórski z Pijarskiego Gimnazjum Królowej Pokoju w Łowiczu za historię sporów wokół trzech pomników w Łowiczu — porozumień i nieporozumień między władzą, społeczeństwem i Kościołem (Wojciech Waligórski — ojciec)

Michał Lis z Salezjańskiego Gimnazjum im. św. Jana Bosko w Legionowie za pracę pokazującą historię cmentarza żołnierzy niemieckich I i II wojny światowej w Paprotkach na Warmii i stosunek do niego lokalnej społeczności (Ewa i Jacek Lis — rodzice)

Łukasz Kukielka z LO im. Bohaterów Porytowego Wzgórza w Janowie Lubelskim za próbę ustalenia zdarzeń upamiętnionych na pomniku „poległych w walce z faszyzmem w 1944 roku” — przedstawienie sporu o ocenę działalności partyzantki NSZ i AL na Lubelszczyźnie (Maria Krzosek)

Agnieszka Sikora z Gimnazjum nr 9 w Koszalinie za pracę *Pomnik ma jednoczyć, a nie dzielić...* — szczególnie za wywiady z osobami zaangażowanymi w spór wokół budowy pomnika Józefa Piłsudskiego w Koszalinie (Krzysztof Maciejewski)

Michał Malinowski z XIII LO w ZS Ogólnokształcących nr 7 w Szczecinie za wysiłek przedstawienia *Sporów o upamiętnienie przeszłości w polskim Szczecinie* — przez historię wielu ważnych pomników miasta (Maciej Kopeć)

Dominika Furmańska z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za historię dwóch sporów o sens stawiania pomników — z powodów politycznych w okresie PRL i z powodów ekonomicznych obecnie (Aleksandra Życzyńska, Katarzyna Bartos)

Anna Rup z VI LO im. St. Czarnieckiego w Szczecinie za szeroką dokumentację historii sporu o pomnik Bartolomeo Colleonego — włoskiego kondotiera z XV wieku — między Szczecinem a Warszawą — pokazującą grę ambicji, emocji i lokalnych interesów w upamiętnianiu przeszłości (Dariusz Okoń)

Filip Kownacki z LO im. gen. J. Wybickiego w Śremie za pokazanie sporu z początku lat 90. o patrona ulicy i szkoły — przedwojennego działacza PPS Stanisława Chudoby (Katarzyna Sarnowska — nauczyciel, Bartosz Żeleźny, Zdzisław Żeleźny — przyjaciele rodziny)

Bartosz Kij z VII LO w ZS Ogólnokształcących nr 4 w Gliwicach za opis usuwania z pomników, nazw ulic i cmentarzy śladów niemieckich w Gliwicach po 1945 i symboli PRL-u w latach 90. (Anna Kij)

Aleksandra Kalisz z I LO im. B. Nowodworskiego w Krakowie za bogatą dokumentacyjnie

pracę *Powstanie i upadek pomnika Lenina w Nowej Hucie* (Piotr Kalisz — ojciec)
Jakub Hap z Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi im. I. Łukasiewicza w Jaśle za historię wielu powojennych pomników i tablic pamiątkowych w Jaśle oraz stosunek do nich społeczności lokalnej (Wiesław Hap — nauczyciel, ojciec)

Wyróżnienia II

zespołowe (komplety książek)

Anna Przeszłowska, Joanna Przeszłowska z LO Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie za pracę *Wizytówka miasta* (Renata Resler)

Bartłomiej Kamiński, Tomasz Praski, Przemysław Rytel, Marcin Szostek z ZS Elektronicznych i Telekomunikacyjnych w Olsztynie za pracę *Wyzwoliciel czy zdobywca?* (Bożena Szymonajć)

Katarzyna Budziar, Paweł Chruściel, Paweł Dankiewicz, Magdalena Dopierała, Piotr Kurylas, Aleksandra Rzewuska z Gminnego Centrum Kultury w Świętej Katarzynie za pracę *Transakcja wiązana — czyli jak sprzedano pomnik* (Teresa Budziar, Elżbieta Rzewuska)

Maciej Bogacz, Łukasz Drewniak, Magdalena Magierska z LO w ZS nr 2 im. E. Kwiatkowskiego w Dębicy za pracę *Historia jednego pomnika* (Joanna Dymitrowska)

Agnieszka Czerwińska, Ewelina Sankiewicz, Paweł Sankiewicz, Monika Sonennfeld, Magdalena Umerska, Ewa Żuchlińska z III LO w Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Ks. Stanisława Staszica w Grudziądzu za pracę *Ewangelickie cmentarze w Grudziądzu — drugi etap zagłady secesyjnego miasta* (Marzena Remiś)

Paweł Becker, Monika Grabowska, Alicja Kruk, Patrycja Osińska z Gimnazjum nr 1 im. ks. Kardynała St. Wyszyńskiego w Wąbrzeźnie za pracę *Zagubione nazwy i miejsca Wąbrzeźna* (Aleksander Czarnecki)

Justyna Domagała, Natalia Mielczarek z II LO w Zduńskiej Woli za pracę *Cmentarz żydowski w Zduńskiej Woli — czy wygra swą walkę o pamięć* (Mieczysław Mikołajczyk)

Justyna Mazerska, Beata Szałańska z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za pracę *Ulica niejedno ma imię...* (Wiesław Choruży)

Anna Laszko, Krzysztof Migdał, Michał Rabikowski, Tomasz Targoński, Maja Zaborowska z Gimnazjum im. Ludzi Pojednania w Witnicy za pracę *Zmieniać czy nie zmieniać — czyli historia nazw witnickich ulic* (Elżbieta Wojnicka)

Stanisław Fedczuk, Mateusz Kmiotek, Patryk Wójcik, Mario Zdera z Publicznego Gimnazjum w Prószkowie za pracę *Problem pomników niemieckich na Opolszczyźnie z uwzględnieniem pomnika w Prószkowie* (Tadeusz Ruksza)

Barbara Dudek, Magdalena Ziniewicz z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za gazetkę „Wyzwoliciel” (Piotr Liedke)

Monika Kołodziej, Kinga Pasierbska z II LO im. K. Morawskiego w Przemyśle za pracę *Kopuła żywym pomnikiem stosunków między ludźmi — czyli relacje polsko-ukraińskie w Przemyśle* (Janina Nowak)

Arkadiusz Banaś, Daniel Chudzikiewicz, Barbara Szpiech, Maciej Świst z ZS Zawodowych im. Kardynała St. Wyszyńskiego w Dynowie za pracę *Dynów miejscem „śladów wstydlivej pamięci”* (Anna i Jarosław Mol)

Olga Janusz, Marta Konopacka, Monika Moeller z Gimnazjum nr 42 w Szczecinie za pracę *Szczecińska waśń o przeszłość* (Urszula Suwaj)

Anna Mazurek, Agata Stokowiec, Aleksandra Wiśniewska z VI LO im. St. Czarnieckiego w Szczecinie za pracę *W cieniu orłów* (Dariusz Okoń)

Renata Iwanek, Agnieszka Jurewicz, Aleksandra Nosalik z LO im. M. Kopernika w

Żywcu za pracę *Ocalić przed zapomnieniem, cmentarz żydowski w Żywcu-Zabłociu* (Rafał Kosiński)

Michał Borowik, Marta Pizoń, Adam Szykuła, Marta Worobij z III LO w Zamościu za pracę *Kościół franciszkanów w Zamościu, czyli idziemy do kina na mszę* (Teresa Szostak)

Anna Habdas, Anna Machała, Magdalena Widzyk z ZS Ogólnokształcących im. M. Kopernika w Żywcu za pracę *Requiem dla wolności* (Rafał Kosiński)

Alicja Bednarczyk, Paulina Stabach, Magdalena Wrona z XIV LO im. M. Kopernika w Krakowie za pracę *Socjaliści przeciw bogu* (Jadwiga Noskowicz)

Maciej Lewandowski, Gabriela Wyślugocka z Gimnazjum Publicznego im. A. Mickiewicza w Brodach za pracę *Alojzy von Brühl ofiarą stereotypów* (Benedykt Szafranski)

Karolina Klimowska, Krzysztof Kubisztal z III LO im. M. Skłodowskiej-Curie w Świdnicy za pracę *Zachować w pamięci — cmentarz garnizonowy* (Grzegorz Mikołajczyk)

Katarzyna Gajewska, Aleksandra Kulbacz z Gimnazjum nr 1 w Zielonej Górze za pracę *Odkryte stronice historii* (Bożena Tarka)

Martyna Mańkowska, Cezary Szczypa z ZS Ogólnokształcących nr 6 im. J. Kochanowskiego w Radomiu za pracę *Droga do odbudowy pomnika „Czynu Legionów”* (Iwona Grzeškiewicz)

Sandra Kość, Anna Maciejewska, Paula Paszkowska, Katarzyna Trzyciecka, Marek Wierziński z VI LO im. St. Czarnieckiego w Szczecinie za pracę *Burząc pomniki oszczędzajcie cokoty. Zawsze mogą się przydać...* (Dariusz Okoń)

Paulina Kamińska, Kamila Pękała z LO im. S. Banacha w Żaganiu za pracę *Blizny pamięci* (Rafał Szymczak)

Katarzyna Białek, Anna Gawlas z LO w ZS Ogólnokształcących im. M. Kopernika w Żywcu za pracę *Wszyscy milczą na ten temat...* (Renata Sowa)

Magdalena Chabowska, Patrycja Purzycka, Joanna Świda z II LO w ZS Ogólnokształcących nr 3 im. W. Wróblewskiego w Gliwicach za pracę *Wpływ ustroju politycznego na nazewnictwo ulic*

Marzena Badowiec, Dorota Chacińska, Katarzyna Drygiel, Ewelina Maleszewska, Aneta Sikorska, Monika Wojewódzka z IV LO im. Hetmana St. Żółkiewskiego w Siedlcach za pracę *Siedleckie pomniki — łączą czy dzielą?* (Janusz Wilczyński)

Olga Jasłowska, Agnieszka Topolska z II LO im. Konstytucji 3 Maja w Krośnie za pracę *Ślady imienia Władysława Gomułki w Krośnie* (Elżbieta Longosz)

Paweł Figura, Katarzyna Hoffman, Michał Szymuś z LO im. A. Mickiewicza w Górze za pracę *Ocalić od zapomnienia* (Tomasz Woźniczka)

Iwona Jagoda, Grzegorz Jakubiak, Katarzyna Mierzwińska, Robert Waniek z ZS Zawodowych nr 2 im. F. Roboty w Prudniku za pracę *Non omnis moriar* (Krystyna Pielak, Maria Wituszyńska)

Konrad Grudniak, Małgorzata Markiewicz z LO im. M. Skłodowskiej-Curie w Rykach za pracę *Ulica 22 Lipca — relikw minionej epoki* (Grażyna Szlendak)

Agnieszka Sałek, Kamil Perzyński, Wojciech Szczygieł z ZS im. gen. J. Kustronia w Lubaczowie za pracę *Utrwalacze ludowej władzy* (Wacław Mac)

Marta Józefowicz, Ewa Kuśnierek, Monika Kwaśna, Kamila Lewandowska z ZS nr 4 w Kościanie za pracę *W poszukiwaniu bohatera* (Irena Grzeškowiak)

Monika Jaśkowiec, Agnieszka Warmuz z ZS Ogólnokształcących im. T. Kościuszki w Myślenicach za pracę *Hultaj czy bohater?* (Zdzisław Bajor)

Jakub Aleksandrowicz, Patrycja Kołakowska, Marta Kopińska, Filip Lichowski, Magdalena Szelecka z LO z Oddziałami Integracyjnymi im. Mieszka I w Świnoujściu za pracę *Co tam leci? To Sowici!* (Ewa Kowalska)

Grażyna Lewandowska, Helena Szczodry z LO z Oddziałami Integracyjnymi im. Mieszka I w Świnoujściu za pracę *Wzgórze Golm miejscem pamięci i nawoływania przeciwko wojnie i*

faszystomowi (Helena Stryjek)

Marta Górkiewicz, Dominika Giec z ZS Rolniczych im. gen. J. Wybickiego w Grabonogu za pracę *Bogu i ojczyźnie odrodzonej* (Mikołaj Kulczak)

Katarzyna Jarosz, Renata Maćkowiak z LO im. J. Wybickiego w Śremie za pracę ... *ku pamięci i przestrodze Polaków* (Anna Zdziechowska)

Justyna Hendzel, Agnieszka Janik, Paulina Krawczyk, Iwona Michalik, Agnieszka Warchoń z Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi im. I. Łukasiewicza w Jaśle za pracę *Krasicki kontra Krasicki. Okoliczności zmiany patrona Szkoły Podstawowej w Jaśle* (Magdalena Żołądz)

Mateusz Gucwa, Konrad Kenar z Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi im. I. Łukasiewicza w Jaśle za pracę *Spory o „Lisa”* (Wiesław Hap)

Agnieszka Markosik, Katarzyna Pałysa, Anna Przybysz, Małgorzata Żołądek z LO im. marszałka Józefa Piłsudskiego w Garwolinie za pracę *Powrót z podziemia* (Ewa Gałązka)

Paweł Bartos, Arkadiusz Copija, Karol Dzwonek, Agnieszka Paśmionka, Anna Postuła z VII LO w ZS

Ogólnokształcących nr 4 w Gliwicach za pracę *Nie uciekamy przed wspomnieniami* (Anna Kij)

Sergiusz Abramuk, Darek Klijewski, Lila Kudelowa, Justyna Śnieżko, Bożena Zaborowska ze Szkoły Średniej im. Jana Pawła II w Wilnie za pracę *Śladami Józefa Piłsudskiego* (Bożena Sienkiewicz-Brazdiene, Marian Wieliczko)

Dominik Maron, Dominik Włodarczyk z VI LO im. St. Czarnieckiego w Szczecinie za pracę *Niechciany obóz*

indywidualne (książka)

Marta Jastrzębska z III LO w ZS im. A. Świętochowskiego w Łukowie za pracę *Gdy pamięć ludzka ginie, dalej mówią kamienie...* (Krzysztof Okliński)

Jarosław Grobelny z Gimnazjum nr 44 im. gen. M. Żaruskiego w Poznaniu za pracę *Praca, która nie powstała. Polacy i Ukraińcy w sporach o upamiętnianie przeszłości* (Anita Plumińska-Mieloch)

Katarzyna Grabowska z ZS nr 4 w Suwałkach za pracę *Pomniki — symbole pamięci zmarłych, nadzieja na pojednanie żywych* (Józef Wasilewski)

Paulina Barbara Julkowska z ZS Ogólnokształcących i Zawodowych w Goniądzu za pracę *Szarża pod Krojantami — legendy a fakty* (Zygfryd Szych — dziadek)

Edyta Żyrek z I LO im. M. Kopernika w Żywcu za pracę *Cisi bohaterowie* (Stanisława Janik)

Martyna Plucińska z LO im. Komisji Edukacji Narodowej w Biskupcu za pracę *Zbrodnia bez kary* (Wanda Koleśnik)

Łukasz Roszkowiak z Gimnazjum nr 42 w Warszawie za pracę *Nowowiejska, a może... 6-go Sierpnia?* (Ewa Juda)

Paulina Marczak z XXI LO im. św. St. Kostki w Lublinie za pracę *Mieczysław Moczar w oczach mieszkańców wsi Rąblów* (Aleksander Pietkiewicz)

Agnieszka Żuraw z XXI LO im. św. St. Kostki w Lublinie za pracę „*Uskok*” *kontra bohaterowie ORMO* (Aleksander Pietkiewicz)

Gabriela Olszewska z I LO im. Bolesława Prusa w Siedlcach za pracę *Losy siedleckich ulic i dwóch pomników* (Sylwester Jasiński)

Zuzanna Musielak z ZS Publicznych nr 3 w Pleszewie za pracę *Każdy czas ma swoich bohaterów* (Krzysztof Czajka)

Agnieszka Sylwestrzak z Publicznego Gimnazjum w Żarkach Wielkich za pracę *Tablica wyrazem przebaczenia i pojednania* (Maria Dendewicz)

Żaneta Majchrzak z LO im. Bolesława Krzywoustego w ZS w Choszczynie za pracę *Wierność tradycji czy duch patriotyzmu — dwie racje budzące emocje do dzisiaj* (dr Grzegorz Jacek Brzustowicz)

Daniel Zboński z Gimnazjum nr 3 we Włocławku za pracę *Męczennicy z Osiecin* (Elżbieta Jankowska)

Piotr Obłaski z LO im. gen. Wł. Andersa w Lesku za pracę *Powrót Marszałka* (Józefa Basak)

Daniel Puchalski z LO w ZS im. Pamięci Ofiar Terroryzmu 11 Września 2001 Roku w Kaliszu Pomorskim za pracę *Zmienne losy niemieckiego dziedzictwa kulturowego na Ziemiach Odzyskanych po II wojnie światowej na przykładzie Konotopu* (Maciej Rydzewski)

Edyta Rozenberg z Gimnazjum nr 1 w Sztumie za pracę *Bój o prawdę* (Eleonora Karzarnowicz)

Monika Bidzińska z Gimnazjum nr 1 w Zielonej Górze za pracę *Cmentarz czy boisko?* (Bożena Tarka)

Filip Korski ze Społecznego LO nr 3 w Krakowie za pracę *Ulice jako pomniki dziejowe Krakowa* (Zdzisław Bednarek)

Anna Szroeder z V LO w Grudziądzu za pracę *Spór o Klimka* (Hanna Januchowska-Dąbrowska)

Agnieszka Łysakowska z ZS im. gen. J. Kustronia w Lubaczowie za pracę *Pomniki Werchraty i jej okolic upamiętniające walczących w UPA* (Wacław Mac)

Anna Wołek z I LO im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie za pracę *Cienie pamięci* (Zdzisław Bednarek)

Anna Michalak z Gimnazjum nr 4 w Krotoszynie za pracę *Martwy cmentarz — zagadka przyszłości* (Joanna Michalak)

Sebastian Przygoda z Gimnazjum nr 2 im. Obrońców Westerplatte w Wyszku za pracę *Ślad „Cudu nad Wisłą”* (Barbara Kobiałka)

Marcin Sanetra z Gimnazjum Akademickiego Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie *Spory o upamiętnienie przeszłości. Śladami mojej rodziny*

Anna Wojtkowiak z ZS Rolniczych im. gen. J. Wybickiego w Grabonogu za pracę *Żołnierze wyklęci* (Mikołaj Kulczak)

Kornel Hulak z III LO w Zamościu za pracę *Nie o każdym śpiewają pieśni...* (Teresa Szostak)

Joanna Wyciślok z VII LO przy ZS Ogólnokształcących nr 4 w Gliwicach za pracę *Ocalić od zapomnienia* (Anna Kij)

Wyróżnienia dla opiekunów i nauczycieli

Nagroda I (1200 zł)

Anita Plumińska-Mieloch z Gimnazjum nr 44 im. gen. M. Żaruskiego w Poznaniu za opiekę nad pięcioma pracami jedenaściorga laureatów konkursu

Nagrody II (900 zł)

Aleksandra Życzyńska z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za współopiekę nad czterema pracami ośmiorga laureatów konkursu

Piotr Grabarz z I LO im. ks. J. Kompały i W. Lipskiego w Ostrowie Wlkp. za opiekę nad trzema pracami jedenaściorga laureatów konkursu

Piotr Liedke z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za opiekę nad czterema pracami siedmiorga laureatów konkursu

Jacek Konik z XI LO im. M. Reja w Warszawie za opiekę nad dwiema pracami dwanaściorga laureatów konkursu, w tym nad pracą, która otrzymała I nagrodę zespołową

Nagrody III (600 zł)

Irena Anuszek z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za współopiekę nad dwiema pracami czworga laureatów konkursu

Katarzyna Bartos z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Grudziądzu za współopiekę nad dwiema pracami trojga laureatów konkursu

Wiesław Choruży z VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku za opiekę nad trzema pracami sześciorga laureatów konkursu

Wiesław Hap z Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi im. I. Łukasiewicza w Jaśle za opiekę nad dwiema pracami trojga laureatów konkursu

Marek Andruch z ZS Licealnych im. J. Piłsudskiego w Ustrzykach Dolnych za opiekę nad dwiema pracami siedmiorga laureatów konkursu

Anna Kij z VII LO w ZS Ogólnokształcących nr 4 w Gliwicach za opiekę nad trzema pracami siedmiorga laureatów konkursu

Bożena Tarka z Gimnazjum nr 1 w Zielonej Górze za opiekę nad trzema pracami pięciorga laureatów konkursu

Dariusz Okoń z VI LO im. St. Czarnieckiego w Szczecinie za opiekę nad trzema pracami dziesięciorga laureatów konkursu

Warszawa, 4 czerwca 2004

Komunikat podpisało Jury Finałowe:

- (—) Anna Radziwiłł
- (—) Hanna Świda-Ziemba
- (—) Władysław Bartoszewski
- (—) Henryk Samsonowicz
- (—) Zbigniew Gluza